

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ
ΕΡΓΑΣΤΗΡΙΟ ΕΡΕΥΝΩΝ ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΣΤΙΚΗΣ
ΜΕΣΟΓΥΝΗΣ, ΑΝΚΛΑΦΗΤΗΣ ΚΟΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥΠΟΛΕΩΣ

ΙΔΡΥΤΗΣ : ΓΡΗΓΟΡΙΟΣ ΞΕΝΟΠΟΥΛΟΣ

ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ : ΠΕΤΡΟΣ ΧΑΡΗΣ

ΤΟΜΟΣ ΤΕΣΣΑΡΑΚΟΣΤΟΣ ΕΝΑΤΟΣ

ΙΑΝΟΥΑΡΙΟΣ - ΙΟΥΝΙΟΣ

1951

Ε.Υ. Δ. ΤΡΕ. Κ. Τ. Π.
ΙΩΑΝΝΙΝΑ 2008

μακρός. Ἀλλά θά ἦταν δυνατό νά εἶναι ἀτέλειωτος, ἄν ἔπρεπε νά λέει κανεῖς πολλά πράγματα μαζί. Τά λόγια αὐτά, ὅπου ἀξιοποιεῖται τὸ πνεῦμα τῆς Ἱστορίας, θά εἶναι πολὺ ἀρκετά ἄν γίνουν ἀφορμὴ ἐσωτερικῶν προεκτάσεων, ἄν περιέχουν αὐτὴ τὴν ἀνεκτίμητη ἀρετὴ τῶν ἀληθινῶν πνευματικῶν δημιουργημάτων: νά αὐτοπολλαπλασιαζόνται μέσα μας. Ἐνας πρόθυμος στοχασμὸς θά βρεῖ πολλά ἀκόμα νά ρωτήσῃ, πού ἐγὼ ἀπλῶς τὰ ὑπαινίχθηκα, ἀλλ' ἄν ἕνας σκεπτικιστὴς θά τὰ ἤθελε διαφορετικά, καὶ ὁ πρῶτος καὶ ὁ δεῦτερος θά εἶναι φίλος μου. Τὸ μεγαλύτερο θη-

ριο πού φοβοῦμαι εἶναι ὁ Ἀδιάφορος.

* * *

Θά τελειώσω μὲ δυὸ λέξεις.

Ἡ Ἱστορία εἶναι ἕνας καθρέφτης κινούμενος μέσα στὸ χρόνο. Ἐκεῖ μέσα βλέπει ὁ καθένας ὅ,τι θέλει. Τὰ πραγματικά, τὰ ἀμφίβολα, τὰ ἀνύπαρκτα, τὰ εὐκταῖα. Ἄς ψάξῃ ὁ καθένας νά βρεῖ τὴ δική του Ἱστορία, ἀρκεῖ νά ἔχει βέβαια μιὰ δική του Ἱστορία: ἕναν ἀπλό, βαθὺν καὶ ὠραῖο πόθο γιὰ σύλληψη τοῦ αἰέτρου πνεύματος τῶν πραγμάτων.

Μόνο ἔτσι «διδάσκει» ἡ Ἱστορία.

ΠΕΤΡΟΣ Σ. ΣΠΑΝΔΩΝΙΑΗΣ

ΡΥΘΜΟΣ

Κάθε ἐκδήλωση τῆς μουσικῆς ἦταν ἀρχικά ἀπόρροια κοινωνικῆς λειτουργίας, καὶ εἰδικά γιὰ τὸ ρυθμὸ πού μᾶς ἀπασχολεῖ, ὁ κορυφαῖος Γάλλος μουσικολόγος Jules Combarieu λέγει πὼς εἶναι νόμος ὁμαδικῆς ἐργασίας, πού τὸν ἐπέβαλε στὸν ἄνθρωπο ἢ ἀνάγκη τῆς πρακτικῆς ζωῆς. Πολλές κατηγορίες ἀνθρώπων ὑπακούουν σὲ μιὰ τέτοια ἀνάγκη ταυτόχρονης προσπάθειας, ὅπως ἐργάτες στὴν τοποθέτηση σιδηρογραμμῶν, δούλοι κατάδικοι στὴ μεταφορὰ πελώριων κορμῶν, κωπηλάτες στὴν καθημερινή τους δουλειά, παντοῦ ὅπου συνεργάζονται πολλὰ ἀνθρώπινα χέρια κι ἐπιβάλλεται τέλειος ταυτοχρονισμὸς. Στὸν παλιὸ καιρὸ τὰ καράβια κινούνταν μὲ κρούση τυμπάνου, πού ρύθμιζε τὶς κινήσεις τῶν κουπιῶν, καὶ ἀραγε ποιά μετρικὴ μέριμνα ἔπρεπε νά λαβαίνεται γιὰ τὴν ταυτόχρονη ἐργασία χιλιάδων σκλάβων στὴ μετακίνηση ὀγκωδῶν ὀλικῶν τῆς ἀρχαϊκῆς καὶ ἀρχαίας ἀρχιτεκτονικῆς;

Στοιχειώδης ἀρχὴ τοῦ ρυθμοῦ εἶναι ἡ ἐπανάληψη, καὶ τί εἶναι αὐτὸ πού τὸν διακρίνει ἀπὸ τὸ μέτρο; Εἶναι ἡ διαφορὰ ἀνάμεσα στὸ ρευστὸ καὶ ἀποκρυσταλλωμένο, ἀνάμεσα στὸν παλμὸ τῆς ζωῆς καὶ στὴ μηχανικὴ κίνηση. Ἐτσι κι ἡ ἐφεύρεση τοῦ Maelzel, τὸ Μετρονόμ, βρῆκε τὸν τιτάνα τῆς μουσικῆς δισταχτικὸ. Ἡ μετρικὴ ἀκρίβεια τῆς μηχανῆς αὐτῆς δὲν προσθέτει τίποτε στὴ Μουσικὴ, λέγει ὁ Beethoven, κι ἂς τῆς ἔχει ἀφιερῶσει ἕνα χαριτωμένο παιχνίδι, τὸ ἀλλεγκρέττο τῆς 3ης Συμφωνίας.

Ἐπιστημονικὰ ὄργανα καὶ συστήματα ἐξυπηρετοῦν συχνὰ τὸ γράμμα, μὰ τὸ

πνεῦμα τῆς Μουσικῆς τοὺς ξεφεύγει.

Ὁ Bergson, ἀσχολούμενος μὲ τὴν ἐξήγηση τοῦ προβλήματος τῆς ζωῆς καὶ τῆς «διάρκειας», ἀγκαλιάζει ἀθελά του καὶ τὴν ἔννοια τοῦ μουσικοῦ ρυθμοῦ σὲ μιὰ ζηλευτὴ ἀκουστικὴ διάθεση, πού τοῦ δίνει ἡ κατανόηση τῆς ροῆς τοῦ Χρόνου. Ἀφηρημένος ἀκούει τοὺς ἤχους μιᾶς καμπάνας ὠρολογιοῦ πού σβήνουν καὶ ἀμέσως ἀνεβαίνει στὴ συνείδησή του μιὰ ρυθμικὴ γραμμὴ τὴν παίρνει καὶ στὴν ἀνάλυση πιά μετρά τὸσα κτυπήματα.

Ρυθμὸς διαχωρισμένος μαθηματικὰ παίρνει ἔκταση καὶ γίνεται στατικὸς, τί παράξενο. Νά μετρήσουμε τὴ ρυθμικὴ ὀρμὴ μιᾶς μουσικῆς ἐκτέλεσης ἀπὸ τὸν Cazals εἶναι σὰν νά ἀγωνιζόμαστε νά συγκρατήσουμε τὴ χάρη ἑνὸς νεανικοῦ κορμιοῦ μεταβάλλοντάς το σὲ πτώμα ἐργαστηρίου μὲ κεφαλή, κορμὸ καὶ ἄκρα, ἐνῶ παραμερίζεται ἡ ἐνδόμυχη ζωτικὴ ὄθηση.

Ἡ ἀποθέωση τοῦ ρυθμοῦ, ὁ χορὸς, αὐτὴ ἡ ὀλικώτερη πλευρὰ τῆς μουσικῆς πού μὲ τὴν πλαστικὴ τοῦ καλλιτέχνη ἐκφράζει τὴ χαρὰ καὶ τὴ μέθη τῆς νειότης καὶ τῆς ζωῆς, τὴ δύναμη τοῦ ἔρωτα, τὴ θλίψη τοῦ θανάτου, πρῶτα σὰν μαγικὴ καὶ θρησκευτικὴ ἐκδήλωση κι ὕστερα σὰν ἀνεξάρτητὴ τέχνη, ὁ χορὸς, λοιπόν, τὸ λέγει καθαρώτερα ἀπ' τὴν ἀφηρημένη τέχνη πὼς ὁ ρυθμὸς εἶναι ἀσύλληπτος παλμὸς ζωῆς.

Ὡς τέχνη ἡ μουσικὴ ὑπακούει σὲ νόμους αὐστηροῦς, πού χάρη σ' αὐτοὺς ἤχοι πού ἔλκονται καὶ ἀπωθοῦνται μένουν σὲ τάξεις καὶ ἰσορροποῦν. Τὸ εἶναι τῆς δμῶς, ἡ πνοὴ τῆς, ὁ ρυθμὸς τῆς δὲν χύνονται σὲ ἀπτές στέρεες φόρμες, δὲν κλείνονται σὲ

διαχωρισμένες στιγμές, κυλούν ελεύθερα σὲ μιὰν ἀπεριόριστη κίνηση, σ' ἓνα ἐξακολουθητικὸ γίγνεσθαι ποὺ εἶναι ἡ ἴδια ἡ ζωὴ.

Τὴ ρευστότητα τῆς μουσικῆς τὴν ἐπρόσεξαν οἱ μεγάλοι κοντραπουντίστες καὶ θεωρητικοί, ποὺ ἐξέταζαν τὴ συνάντηση τῶν ἤχων ὄχι σὰ μιὰ κατάσταση ἀποκρυστάλλωσης, ἀλλὰ πάντα σὰν κάτι μεταβατικό, καὶ συχνὰ πραγματοποίησαν σκληρὲς ἠχητικὲς συγκρούσεις, ὅσο ἡ ὁμαδικὴ πορεία τις δικαιολογοῦσε.

Ἄς πᾶμε μακρὰ, πολὺ μακρὰ. Αὐτὸ τὸ ἀρμονικώτατο σύνολο, ἡ οὐράνια σφαῖρα, ξεφεύγει αἰώνια ἀπὸ τὴν ἴδια τροχιά τῆς στῆ διάρκειας τῆς ἀπέραντης ζωῆς τῆς. Καὶ δὲν εἶναι πειστικὸ τὸ φαινόμενο μιᾶς ἔκλειψης ἢ ἐμφάνισης οὐράνιου σώματος ὄχι σὰν καταστροφικὸ παραστράτημα, σὰν συντέλεια τῆς ἀρμονίας τοῦ σύμπαντος, ἀλλὰ σὰν διαιώνισή τῆς, σὰν φυσικὴ συνέπεια τῆς ἀρχικῆς πορείας καὶ τοῦ πρωταρχικοῦ ρυθμοῦ ποὺ τῆς ἔταξαν νόμοι αἰώνιοι ;

Γιατὶ δυὸ στιγμὲς ζωῆς ποτὲ δὲν ἐπα-

ναλαβαίνονται αὐτούσιες καὶ ἀναλογία δὲ σημαίνει στερεότυπη ταυτότητα. Εἶναι κατὰλυση τῆς μουσικῆς ἢ προσπάθεια νὰ φτάσουμε μὲ τὸν κλασικισμό στὴ μηχανικὴ ἀκρίβεια.

Τὸ μουσικὸ ρυθμὸ πρέπει νὰ τὸν συλλάβουμε στὸ σύνολό του. Ὅπως ἡ διάρκεια δὲν ἀποτελεῖται ἀπὸ συγκολλημένες στιγμὲς, ἔτσι κι' αὐτὸς δὲν μετριέται μὲ ὑποδιαίρέσεις χρονικὲς, εἶναι ἐξακολουθητικὸς καὶ ἀδιαίρετος, ἐνιαῖος καὶ ζωντανός. Κι' ἂν τὰ πάντα στὴν ὑπόσταση τῆς μουσικῆς, ὕλη καὶ τύπος, στοιχεῖα καὶ σύνθεση, ὑπακούουν στὴ μαγικὴ καὶ τυραννικὴ δύναμη τῶν ἀριθμῶν, ἄς ξεκινήσουμε ἀπὸ τὴν ἀρχὴ ὅτι τὸ πνεῦμα τῆς εἶναι ἀναδημιουργία ζωῆς, καὶ τότε καμιὰ διαφορὰ δὲν θὰ ὑπάρξῃ ἀνάμεσα σὲ τμῆμα χρόνου μερικῆς διάρκειας καὶ μουσικοῦ ρυθμοῦ καὶ ὅ,τι συνέλαβε ὁ μεγάλος μελετητὴς τοῦ χρόνου παίρνει τὴ θέση τοῦ αὐτούσια μέσα στὰ πλαίσια τῆς ἀληθινῆς δημιουργικῆς Τέχνης τῆς Μουσικῆς.

ΑΛΕΞΑΝΔΡΑ ΠΑΠΑΖΟΓΛΟΥ

